

IORDAN DATCU

O nouă carte de etnologie a lui Constantin Eretescu

Mai vechea preocupare a autorului pentru cercetarea de mituri, credințe și obiceiuri populare, în cărți precum *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale* (2007) și *Știma Apei. Studii de mitologie și folclor* (2009) este prezentă și în *Moartea lui Patroclu. Studii și articole de etnologie* (Editura Etnologică, București, 2015, 300 p.), cu deosebire în prima secțiune a ei, care se deschide cu studiul care a dat titlul cărții. Un mai vechi proiect al său are ca obiect priveghiul la casa mortului la români, însă acum ne dăm seama că va face trimiteri și spre formele străine ale obiceiului, în cazul de față spre priveghiul la funeraliile lui Patroclu, ucis de Hector în timpul războiului troian, eveniment care face obiectul cântului al XXIII-lea din *Iliada* lui Homer, ale cărui observații sunt „remarcabil de exacte“. C. Eretescu semnalează deosebiri față de formele prin care se distinge priveghiul în tradiția populară românească: în epopeea homerică priveghiul lui Patroclu a prilejuit, spre exemplu, întreceri funerare, o cursă de cai, o luptă cu pumnii, trânta, alergarea, lupta cu lăncile, aruncarea discului, trasul la țintă cu arcul, aruncarea sulitei, dar cu deosebire nota aparte o conferă faptul că ceremonialul funerar are loc nu în casa decedatului și că la el participă doar bărbați. În mormântarea lui Patroclu – scrie C. Eretescu – este *aberantă* în trei privințe: I. Ahile este cel care joacă rolul de bocitor, funcție îndeplinită prin tradiție de femei; II. Din cauza sacrificiului uman, inexistent în alte funeralii; III. Pentru că procesul funerar nu se încheie decât atunci când Ahile însuși este ucis.“ Urmează prezentarea sintetică a obiceiului la români, cu citate din Dimitrie Cantemir, Tereza Stratilescu, Agnes Murgoci, Petru Caraman și Ion H. Ciubotaru. Alte note de lectură, pe aceeași temă, privesc *Priveghiul în Irlanda*, spațiu cultural în care autorul cărții constată: „Formele pe care le ia petrecerea de priveghi în Irlanda prezintă asemănări surprinzătoare cu obiceiul priveghiului așa cum îl cunoaștem din zona Vrancei, din Hunedoara, Rusia subcarpatică și din alte zone ale lumii“. Inițiat, cum s-a văzut, în cultura populară irlandeză, autorul n-a scăpat prilejul de a semnală, în studiul *Călătorie spre tărâmul tinereții*, motivele epice care se găsesc și în basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, publicat de Petre Ispirescu în anul 1862, basm despre care se spusese de către L. Șăineanu, că „sub forma-i integrală pare a fi necunoscut în literatura folclorică europeană“. C. Eretescu analizează câteva variante ale temei în spațiul european, cu precădere în cel irlandez și concludă că între basmul românesc al lui Ispirescu și povestea irlandeză despre călătoria eroului spre tărâmul tinereții pot fi semnalate „similarități care merită să fie cunoscute“. Ceea ce și face autorul. Versiunile românești și italiene ale basmului, presupune Eretescu, par „să fie și ele un împrumut cultural din fondul mitologiei grecești, sau, mai probabil, să se datoreze aceleiași influențe celte, exersate, de data aceasta, spre sudul Europei.“ Un alt studiu, *Doliul în alb. Culorile doliului*, pornește de la studii pe aceeași temă scrise de T. T. Burada, S. Fl. Marian, Petru Caraman (despre acesta se apreciază că este „cel care a surprins amploarea fenomenului doliului alb în spațiul cultural românesc“), Ion H. Ciubotaru și Ion Chiș-Șter pentru a semnală, în spațiul românesc, prezența și a altei culori a doliului, în afara celui alb, cel în roșu fiind consemnat încă de Paul de Alep, în 1654, la înmormântarea lui Matei Basarab. Urmează exemple, din spații culturale străine, de doliu în roșu, gri, albastru sau în diverse combinații. Un studiu unic în felul său, care la

origine a fost o comunicare la biserica română din Paris, este *Crucea și însemnele creștine în obiceiurile românilor*, în care este constatată prezența acestora în toate riturile de trecere pe baza unei informații bogate, care nu rămâne la studiile clasice, ci apelează constant la prețioasele informații din cele cinci volume ale lucrării *Sărbători și obiceiuri*, tipărită de Institutul de Etnografie și Folclor între anii 2001 și 2010, care cuprind răspunsuri la chestionarele lansate de *Atlasul etnografic român*. Cel care a descoperit, la Paris, înregistrările de folclor făcute de profesorul francez Hubert Pernot la București în 1928 și a tipărit apoi volumul *Mission en Roumanie. Culegerea de folclor românesc a lui Hubert Pernot* (2009), revine în noua carte cu trei studii despre trei dintre cei înregistrați atunci: Al. Vasiliu-Tătăruși, Gheorghe V. Madan și Mihail Vulpescu, la acesta din urmă fiind consemnate și alte înregistrări făcute la Paris. Tot grație deceniilor sale petrecute în S.U.A. și posibilităților sale de comunicare cu românii stabiliți în străinătate, autorul a putut să-l contacteze și să scrie, spre exemplu, despre Gottfried Habenicht, care s-a născut în 1934 la Timișoara, a fost cercetător la Institutul de Folclor din București (1957–1973), după care s-a stabilit în Germania, nemaiscriindu-se despre el în România. Și existau suficiente motive să se scrie, pentru că el – opinează C. Eretescu – „aparține în egală măsură folcloristicii germane și celei române. Este un caz fericit de simbioză a culturilor, pe care se cuvine să-l consfințim.“ Consfințire pe deplin meritată, adăugăm noi, pentru că distinsul etnomuzicolog care a fost o vreme director adjunct la Institutul für ostdeutsche Volkskunde, a tipărit șapte cărți, dintre care noi amintim *Colecția de cântece Linster (1933/34) din Jimbolia, în Banat* (Freiburg, 1988), *Flori de câmp din șesul bănățean*, ediție comentată a colecției de cântece șvăbești a lui Johannes Szimits din 1908 (Freiburg, 1997) și *60 de cântece românești din colecția Treufest Peregrin (1863)*, primele două în limba germană, iar cea din urmă, în colaborare cu Ion Taloș, în limba română (Cluj-Napoca, 2008).

Ultima secțiune a cărții cuprinde recenziile scrise despre o serie de cărți, câteva dintre ele fiind ale mele, motiv să-i mulțumesc și aici d-lui Eretescu pentru că s-a aplecat asupra lor. Unele dintre ele sunt despre etnologi pe care el însuși i-a cunoscut la Institutul de Folclor din București, între ei Sabina Cornelia Stroescu, eminenta autoare a unor cărți de referință despre fațetele românești: „Doamna Sabina Stroescu – și-o amintește autorul cărții – mi-a fost colegă mulți ani. Lucram în încăperi alăturate, spate în spate, separați de un perete. Ne vedeam totuși destul de rar. Nu avea obiceiul să iasă din birou, nu avea obiceiul să intre la altcineva. Câteodată îmi făceam eu drum în biroul ei. Viața a învățat-o să nu se bucure prea zgomotos la auzul câte unui banc politic. Zâmbea politicos și se întorcea la treaba ei. Cred că a fost un om singur. Îndrăznesc să spun, dramatic de singur. Nu-mi amintesc ca în cei cincisprezece ani cât am fost colegi să fi fost chemată vreodată la telefon. N-am auzit-o vorbind în public. N-am văzut-o vreodată mâncând. Totuși, cincisprezece ani. În tot acest timp veghea la tipologia snoavelor.“

Moartea lui Patroclu este de la un capăt la altul încărcat de noutăți, prezentate cu probitate și eleganță stilistică, mărturie a unui îndelungat demers științific și scriitoricesc.